

Вікарчук Ольга Іванівна
к.е.н., завідувач кафедри економіки і менеджменту
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ І ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ

Розглянуто актуальні питання бюджетної політики. Автор акцентує на проблемах інвестиційної активності, розвитку підприємницької діяльності, пропонує шляхи їх розв'язання. Особливу увагу приділено фінансовому забезпеченню інвестиційно-інноваційної сфери.

Постановка проблеми. Актуальним завданням, що стоїть перед державою, є вивчення та обґрунтування нових напрямів та форм державного інвестування, які б відповідали переходу до інноваційного типу розвитку економіки, який характеризується переходом країни до вищого рівня технологічного укладу, що позначається переорієнтацією інвестиційного капіталу на високо технологічні галузі економіки, розробку та реалізацію інноваційних проектів, науку та освіту.

Розглядаючи суперечності соціально-економічного розвитку України, вкрай важливо визначити чинники, що характеризують цей процес, а відповідно, й мають негативний чи позитивний вплив. Одним із найсуттєвіших чинників впливу є соціально-економічна політика уряду та її складові: фінансова, бюджетна, грошово-кредитна політика. Реалізація будь-якої політики зумовлює необхідність обґрунтування стратегічних і тактичних цілей, в іншому разі політика має ситуативний, а як результат - суперечливий характер. Конкретизація цілей, визначення пріоритетів дає змогу сконцентрувати адміністративний і економічний потенціали на їхню реалізацію. У цьому контексті особливої ролі набуває визначення стратегії як ідеологічної основи реалізації стратегічних цілей політики уряду.

Механізм реалізації бюджетної політики - це комплекс методів адміністративно-правового й економічного характеру, спрямований на реалізацію стратегічних і тактичних цілей, які за своїм змістом забезпечують у кінцевому результаті реалізацію бюджетної стратегії. Конкретним проявом реалізації бюджетної стратегії є планово обґрунтована динаміка показників бюджету в довгостроковому періоді (3-5 років і більше), що в кінцевому результаті дає можливість досягти визначених стратегічною метою показників бюджету держави.

Стратегічні цілі бюджетної політики реалізує бюджетна стратегія. Аналіз реалізації бюджетної стратегії в країнах із розвинутою ринковою економікою свідчить про її позитивний вплив на процеси соціально-економічного зростання, стабілізацію, структурну перебудову, інноваційне оновлення виробництва. Але реалізація бюджетної стратегії можлива тільки за наявності певних умов, а саме: відповідної правової бази; політичної волі керівництва країни; наявності необхідного науково-методичного забезпечення цих процесів.

Відомо, що інвестиції та інновації взаємопов'язані і взаємодіють, але ефект досягається лише тоді, коли основні обсяги інвестицій спрямовані на технологічну структуру економіки, що забезпечує пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів. Якщо інвестиції за своєю структурою не відповідають технологічній структурі виробництва і не спрямовані на її поліпшення, то вони перестають бути базою для економічного розвитку. Саме така тенденція спостерігається в економіці України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цей науковий напрям досліджують такі відомі українські вчені, як В. Геєць, А. Чухно, А. Шегда, В. Базилевич, В. Осецький. Дослідження цих вчених присвячені розробці нових напрямів та форм державного інвестування, а також реалізації механізму бюджетної політики.

Метою статті є дослідження існуючих економічних аспектів, які спрямовують бюджетні інвестиції в інноваційний сектор економіки країни. Враховуючи, що апріорі обрано інноваційну модель розвитку національної економіки, слід звернути увагу на роль державного бюджету у здійсненні цієї стратегії.

Виклад основного матеріалу. Державний бюджет - це фінансовий план держави, за яким здійснюється перерозподіл ВВП та національного доходу в межах бюджетної стратегії, яка, в свою чергу, є складовою національної стратегії розвитку країни. Тобто, в межах визначених чітких орієнтирів щодо бюджетної стратегії має прийматися ряд річних бюджетів, інструменти яких повинні мати річну узгодженість між собою та вирішувати тактичні завдання в межах загальної бюджетної стратегії.

Одним із найпоширеніших бюджетних інструментів є бюджетні інвестиції, які повинні стимулювати інноваційні напрями економіки та створювати ланцюжковий ефект в економіці щодо активізації інвестиційних процесів [2].

З огляду на визначення категорії "інвестиція", до бюджетних інвестицій можна віднести видатки на економічну діяльність та видатки на фундаментальні дослідження. Розглядаючи бюджетні видатки на економічну діяльність, які переважно спрямовуються в інфраструктурі об'єкти, в певній галузі економіки та в діяльності державних підприємств, не можна стверджувати, що вони не мають інноваційної

складової, оскільки із самого визначення категорії "інновація" випливає, що це інтелектуальний продукт, який комерціалізовано, тому державі слід створити належні (необхідні) умови для прийняття ринком інноваційної продукції. Це стосується оновлення основних фондів підприємств, виробництва інноваційної продукції, активного споживання інноваційних продуктів як на промисловому, так і споживчому ринках. Якщо видатки на фундаментальні дослідження спрямовуються саме на створення інноваційної продукції, то видатки на економічну діяльність мають спрямовуватися на активізацію споживання інноваційного продукту у промисловості та створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій в інноваційні галузі економіки [4, 101].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики. Воно визначається показниками економічного і соціального розвитку України, державними і регіональними програмами розвитку народного господарства, державними і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови для інвесторів, що здійснюють інвестиційну діяльність у найважливіших для задоволення суспільних потреб та напрямках - насамперед у соціальній сфері; технічного і технологічного вдосконалення виробництва; створення нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту; впровадження відкриттів і винаходів у агропромисловому комплексі; у виробництві будівельних матеріалів; у галузі освіти, культури, охорони навколишнього середовища і здоров'я. Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками цієї діяльності.

Управління державними інвестиціями здійснюється державними і місцевими органами державної влади й органами управління та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій щодо інвестування бюджетних і позабюджетних коштів. Рішення стосовно державних інвестицій приймаються на підставі прогнозів економічного та соціального розвитку країни, схем розвитку розміщення продуктивних сил, цільових науково-технічних і комплексних програм та техніко-економічних обґрунтувань, що визнають доцільність цих інвестицій. Метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни. Враховуючи обмеженість державних коштів, виникає нагальна необхідність вибору пріоритетних напрямків щодо залучення бюджетних інвестицій, а також підвищення ефективності їх використання, зокрема, спрямування їх в інноваційні точки розвитку. Враховуючи досвід розвитку

економіки в Україні, слід зауважити, що саме бюджетні інвестиції мають вкладатися в напрями, що утворюють інноваційний розвиток економіки. На жаль, упродовж останніх років не було запропоновано чіткого визначення пріоритетних напрямів щодо використання бюджетних інвестицій. Основні напрями бюджетної політики на 2007 рік не мають чітко окреслених пріоритетів бюджетного інвестування. Треба враховувати, що бюджетна політика впливає не лише на розвиток державного сектора, а й усієї економічної системи загалом. Зокрема, прийняті параметри податкової політики прямо або опосередковано впливають на розвиток підприємницької діяльності, інвестиційної активності, кредитування фізичних та юридичних осіб, інфляційні процеси, динаміку процентних ставок, курс національної валюти, зовнішньоекономічні відносини.

Розглядаючи бюджетну політику України у контексті запропонованого проекту "Основних напрямів бюджетної політики", необхідно, насамперед, констатувати відсутність обґрунтування запланованого на 2007 рік рівня перерозподілу ВВП через бюджет у взаємозв'язку із прогнозованими темпами економічного зростання.

Доходи очікуються у зведеному бюджеті на рівні, не нижчому від планового показника 2006 року, - 30 % ВВП. У розділі "Доходи бюджету - 2007" проаналізовано і причини можливих змін щодо податкових надходжень доходної частини бюджету, але не розглядаються чинники, які визначатимуть обсяги неподаткових надходжень до бюджету наступного року (це надходження від оренди державного майна, дивіденди на корпоративні права держави, надходження від транзиту нафти, газу), а також доходи від операцій із капіталом та офіційні трансферти.

Окремою складовою бюджетної політики має стати фінансове забезпечення розвитку освіти і науки.

В умовах розвиненої ринкової економіки фінансування освіти треба розглядати як засіб зростання інтелектуального капіталу нації. Вища освіта є дуже важливим компонентом людського капіталу, що не лише забезпечує зростання грошових доходів (відповідно і додаткових податків), а й зумовлює значну соціально-економічну віддачу та визначає інноваційну перспективу країни.

Використання коштів місцевих бюджетів зумовлене рівнем децентралізації фінансових ресурсів - що більше коштів залишається місцевим органам влади, то вищий обсяг фінансування сфери освіти.

Вважаємо необґрунтованою, а отже, такою, що суперечить стратегії соціально-економічного розвитку й національним інтересам України у формуванні інтелектуального капіталу, пропозицію щодо скасування бюджетного фінансування державних закладів

вищої освіти та самофінансування освіти ВНЗ. Навпаки, аналіз досвіду розвинених країн переконує в необхідності збільшення фінансування освіти випереджувальними темпами порівняно із зростанням ВВП з огляду на сучасний етап формування економічних знань.

Окрім галузей соціально-культурного призначення, передбачено державну інвестиційну підтримку ряду галузей, а саме: паливно-енергетичного комплексу, зокрема вугільної промисловості; розвитку та утримання мережі автомобільних доріг із пріоритетним розвитком міжнародних транспортних коридорів та доріг у сільській місцевості; суднобудівної галузі; програм утилізації боєприпасів; ракетно-космічної галузі та літакобудування; науково-технічних та інноваційних проєктів; енергозберігаючої техніки та технологій. Наведений перелік галузей та напрямів економічної діяльності свідчить про відсутність чітких державних пріоритетів, які мають бути профінансовані за рахунок державних коштів. Під час аналізу та вибору пріоритетних напрямів має бути враховано вплив інвестицій на економіку в цілому, тобто, всі так звані зовнішні та внутрішні ефекти державних інвестицій, а не тільки їх рентабельність на рівні окремих інвестиційних проєктів або державних програм. Такий підхід сприятиме посиленню впливу бюджетних інвестицій на інноваційний розвиток країни.

Так, зокрема, в Житомирській області значне збільшення обсягу інвестицій в основний капітал сприяло розвитку галузей, які забезпечують виробництво продукції інноваційного спрямування. Випереджальними темпами зросло інвестування в оброблення металів (22,6 %), в машинобудування (12,2 %). Стабільним залишається попит на сталеві труби, котли центрального опалення, токарні верстати машини сільськогосподарського призначення.

Обсяг інвестицій в основний капітал зріс на 30,1 %, реалізація інвестиційних проєктів дозволила залучити 12,6 млн. доларів, з яких 5,7 млн. доларів, або 45 %, іноземні. За рахунок цих коштів створено 632 нових та збережено 531 існуючих робочих місць. Загалом в області створено 32,3 тис. нових робочих місць, працевлаштовані 39,8 тис. осіб, що на 7,1 % більше, ніж у 2006 році.

Зокрема, у "Проєкті державної програми економічного і соціального розвитку України на 2007 рік" для забезпечення позитивних структурних зрушень на інноваційній основі визначено такі пріоритети: запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку за рахунок випереджального розвитку високотехнологічних галузей та виробництва наукоємної, енергозберігаючої, експортоорієнтованої продукції; зміцнення транзитного потенціалу держави; розвиток високоефективного конкурентоспроможного на внутрішньому і зовнішньому ринках аграрного сектора; створення довгострокових умов енергетичної безпеки України; створення інституційних умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів [1].

Пріоритетними для бюджетних інвестицій поки що залишаються галузі економіки, що перебувають у стагнації, - це сільське господарство, вугільна промисловість, гірничо-металургійний комплекс, які, безперечно, відіграють вагомий роль в розвитку економіки країни, але, з позицій орієнтації на інноваційну модель розвитку, навряд чи можуть належати до пріоритетних.

Спрямування таких обсягів державних видатків у ці галузі передусім здійснюється із соціально-політичних міркувань, а не з позицій забезпечення інноваційного розвитку. Але досвід попередніх років стосовно наданих пільг та спрямування видатків у такі галузі доводить, що це не усуває існуючі в галузі негаразди.

А. Чухно у статті [2, 26], присвяченій проблемам економічного зростання в Україні 1999-2006 років, стверджує, що кількісне збільшення обсягів виробництва супроводжувалося погіршенням якісних показників - зниженням рентабельності. Досліджуючи структуру інвестицій, можна зауважити, що значно зменшилася частка підприємств, які здійснювали інновації в технології, в тому числі і в ресурсозберігаючі. Хоча впродовж останніх років і спостерігалось зменшення частки збиткових підприємств проте тенденція до цього залишається. Низька рентабельність основної частини підприємств разом із збитковістю значної частини підприємств зумовлюють: по-перше, низьку ефективність економіки, а по-друге, той факт, що велика кількість суб'єктів господарської діяльності не бере активної участі у формуванні доходної частини бюджету. Виявляється, що на частку підприємств третього технологічного укладу припадає 83 % капіталовкладень, а четвертого - лише 10 %. Але структура інвестицій має бути такою, щоб забезпечити стрімкий розвиток підприємств і галузей вищих технологічних укладів. Лише в такий спосіб можна поліпшити структуру економіки, збільшити частку високотехнологічних виробництв, а отже, підвищити ефективність економіки, збільшити доходи бюджету, зміцнити джерела економічного і соціального розвитку країни.

Загалом обсяг залучених технопарками інвестицій та відрахувань до державного бюджету, державних цільових фондів майже в два рази перевищив обсяг наданих їм податкових та митних пільг. Це свідчить про достатню бюджетно-інвестиційну ефективність діяльності технопарків.

Що стосується державних видатків, то слід звернути увагу на відсутність чіткої стратегії розподілу видатків щодо їх впливу на інноваційний розвиток у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Але якщо йдеться про інноваційний розвиток економіки, слід розробити чітку стратегію інноваційного розвитку країни, а саме: чіткий вплив інструментів бюджету

на активізацію цих процесів та формування кожного бюджету як послідовний крок на шляху досягнення обраної стратегії.

Розподіл та цілеспрямоване використання фінансових ресурсів, які формуються у всіх підрозділах суспільного виробництва, є важливим джерелом поширення виробництва та інноваційного розвитку, що зумовлює зростання матеріального і культурного рівня життя народу. Від того, на які заходи і в яких обсягах спрямовуються державні та приватні фінансові ресурси, залежить поліпшення технологічного рівня виробництва, зростання його масштабів, створення передумов для підвищення продуктивності праці й розвитку країни в цілому.

Наша держава належить до країн із високим науковим потенціалом, тому пріоритетом діяльності органів державної влади має бути створення умов, що забезпечують не тільки збільшення такого потенціалу, а, насамперед, і його максимальну реалізацію в інтересах суспільства. Держава має стати безпосереднім провідником інноваційного розвитку, замовником і організатором досліджень і розробок на найсучасніших напрямках науково-технічного прогресу та сприяти їх упровадженню в усі сфери економічної діяльності.

Бюджетні видатки на фундаментальні дослідження у 2007 році було заплановано збільшити до 1,03 % від зведеного бюджету, що на 0,11 % більше, порівняно з 2006 роком (0,92 % від зведеного бюджету), але таке збільшення незначне, і це не розв'яже проблем, пов'язаних із технологічним відставанням від країн ЄС та США. Тому необхідно стимулювати приватні інвестиції в інноваційні структури [3, 85].

Висновки. При визначенні чітких пріоритетних напрямів бюджетного інвестування в інноваційні сектори економіки за рахунок бюджетних інвестицій держава сприятиме розвитку нових прогресивних галузей, які мають забезпечити докорінні структурні зрушення в економіці. До них здебільшого належать молоді галузі економіки, що швидко розвиваються, виводять країну на вищий рівень технологічного укладу і сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Участь держави дасть змогу розвивати ці галузі випереджальними темпами і у такий спосіб якісно змінювати міжгалузеву структуру виробництва, впливати на пропорції між галузями промисловості і сферами національної економіки.

Список літератури

1. Проект Закону України "Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2007 рік" від 15.09.2006 року № 2176 (підготовлений до 2-го видання). — ЛІГ Абізнесінформ.
2. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік від 25 березня 2005 року.

3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2006 рік // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 9 (10-11). - С. 256. - С. 96.

4. Любіна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. - Монографія. - К.: Наукова думка, 2006. - 432 с.

5. Чухно А.А. Державний бюджет і ефективність економіки // Наукові праці НДФІ. - 2006. - № 2 (35). - С. 26-32.

VIKARCHUK O.I. STATEGICAL PURPOSES OF A BUDGETARY POLICY AND FINANCIAL ASPECTS OF INVESTMENT OF INNOVATIVE SPHERE.

Pressing questions of a budgetary policy are considered. The author accents on problems of investment activity, development of enterprise activity, offers ways of their decision. The especial attention is given financial maintenance investment - innovative sphere.

Keywords: budgetary policy, budgetary strategy, budgetary investment, innovative directions of economy, strategy of social and economic development.

ВИКАРЧУК О.И. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ЦЕЛИ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ И ФИНАНСОВЫЕ АСПЕКТЫ ИНВЕСТИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СФЕРЫ.

Рассмотрены актуальные вопросы бюджетной политики. Автор акцентирует внимание на проблемах инвестиционной активности, развития предпринимательской деятельности, предлагает пути их решения. Особенное внимание уделено финансовому обеспечению инвестиционно–инновационной сферы.

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетная стратегия, бюджетные инвестиции, инновационные пути экономики, стратегия социально-экономического развития.